

MOTIVATSIYANI O'RGANISHDA MOTIVATSION KONSEPSIYALARINING AHAMIYATI

Abdurasulov Rustam Abduraimovich
JizzaxDPU professori, psixologiya fanlari doktori

Annotatsiya. Mazkur maqolada motivatsiyani o'rganishda motivatsion konsepsiyalar va yosh bokschilarning yutuqqa erishishida motivatsiyaning ahamiyati borasida olib borilgan tadqiqot natijalari haqida fikr yuritilgan bo'lib, boks texnikasini mahorat bilan egallash, jangning taktik tizimini yuqori saviyada amalga oshirish uchun bokschidan mashg'ulotlar va mashqlar jarayonida qat'iyatli bo'lishni, irodaviy sifatlarini ko'rsatishda motivatsiyaning or'ni va ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'z: Sportchi, motivatsiya, konsepsiya, motiv, muvaffaqiyat.

ЗНАЧЕНИЕ МОТИВАЦИОННЫХ ПОНЯТИЙ В ИЗУЧЕНИИ МОТИВАЦИИ

Abdurasulov Rustam Abduraimovich
профессор Джизакского ДПУ, доктор психологических наук

Аннотация. Mazkur maqolada motivatsiyani o'rganishda motivatsion konsepsiyalar va yosh bokschilarning yutuqqa erishishida motivatsiyaning ahamiyati borasida olib borilgan tadqiqot natijalari haqida fikr yuritilgan bo'lib, boks texnikasini mahorat bilan egallash, jangning taktik tizimini yuqori saviyada amalga oshirish uchun bokschidan mashg'ulotlar va mashqlar jarayonida qat'iyatli bo'lishni, irodaviy sifatlarini ko'rsatishda motivatsiyaning or'ni va ahamiyati ochib berilgan.

Ключевые слова: Спортсмен, мотивация, концепция, мотив, успех.

THE SIGNIFICANCE OF MOTIVATION CONCEPTS IN THE STUDY OF MOTIVATION

Abdurasulov Rustam Abduraimovich
JizzakhDPU professor, doctor of psychology

Annotation. This article discusses motivational concepts in the study of motivation and the results of research on the importance of motivation in the achievement of young boxers. The role and importance of motivation in showing the qualities of being obedient and willful has been revealed.

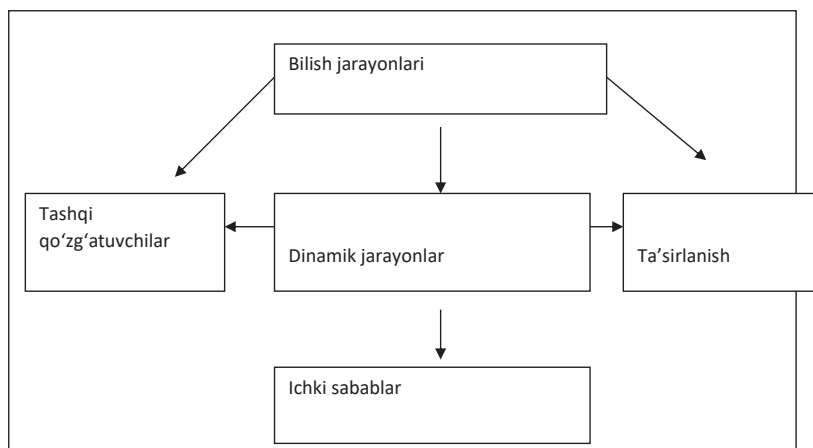
Key words: Athlete, motivation, concept, motive, success.

KIRISH

Motivatsiyani o'rganish jarayonida bir qancha psixologik savollarga duch kelamiz, bu savollarga javob berishni qiyinligi shundaki, zamonaviy umumiy psixologiyada ham, sport psixologiyasida ham inson harakatlarining motivatsiyasi muammosiga hamon aniq bir yechim topilmagan.

Motivatsiyani o'rganishda eng samarali yondashuv Madsenning motivatsion sintez konsepsiyasi bo'lib, unda yigirmata eng ahamiyatli zamonaviy motivatsiya nazariyasini taqqoslab o'rganishga qaratilgan va ularni tahlil qilishga harakat qilingan.

Bunda o'zida barchasini tashkil qiluvchi "aniqlovchi multiob'ektiv model" sifatidagi deduktiv tizim haqida gap ketadi, ya'ni mustaqil hisob qurilmasi yordamida tahlil qilishga imkon beradi. Mazkur yaratilgan deduktiv nazariya psixologiyaning ko'plab sohalarida foydalanib kelinmoqda (1-rasm).

1-rasm. Madsenning motivatsion tizimi chizmasi.

Ushbu konsepsiyaga muvofiq motivatsiya bilim (kognitiv) va dinamik jarayonlarning o'zaro harakatlari asosida inson ongida yuzaga keladi, insonning ichki va tashqi muhitida hamda tug'ma va orttirilgan sifatlarning umumiylikida aniqlanadi. Fikrimizcha, Madsen nazariyasi inson motivatsiyasini rivojlanish jihatini yetarlicha ta'kidlab bermagan, orttirilgan sifatlarning tushunchasi esa, aksincha keng yoritilgan.

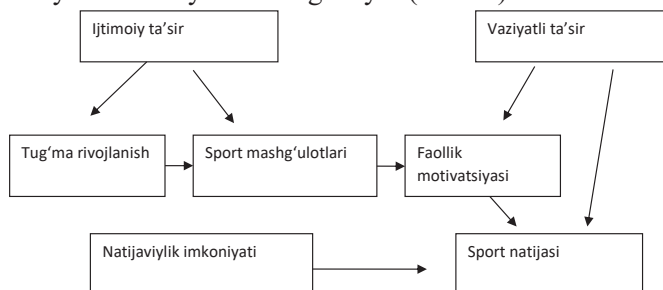
Bundan kelib chiqib, faraz qilish mumkinki, bilish va dinamik jarayonlar individning ko'rsatmasi (ustanovka) bilan kuchli bog'liq bo'lib, bu termin sobiq sovet psixologiyasida D.N.Uznadze maktabi va sport psixologiyasi namoyondasi V.G.Norakidze ishlarida ko'zga tashlanadi. Ko'rsatma psixologiyasi ikkinchi muhim konsepsiya bo'lib, unda sport faoliyati motivatsiyasiga ta'rif berishda muhim hisoblanadi.

Uchinchi konsepsiya Atkinsning natijaviylik motivatsiya nazariyasi bo'lib, inson motivatsiyasida muvaffaqiyatning rolini aniqlash uchun maxsus savollar qo'llaniladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Sport faoliyatida motivatsiyaning roli qanday ifodalangani. Sportda natija bu mashg'ulot muayyan tanlovga va iste'dodning ma'lum qismiga shartlanganligiga asoslanadi, ya'ni biz buni morfologik, fiziologik va psixologik xarakterning tug'ma orttirilgan sifatlarning umumiylik sifatida tushunamiz. Mashg'ulotning maqsadi natijaga erishishning muayyan qobiliyati hisoblanib, potensial xarakterga ega va faqat natijaga erishish imkoniyatini ifodalaydi.

Natijaning o'ziga xos ishga tushirish mexanizmi natijaviylik motivatsiyasi hisoblanadi. Shuni aytish mumkinki, motivatsiyaning tarkibiy qismi natijaga erishishga yo'l ochadi. Ma'lum darajada va ba'zi sharoitlar, ya'ni energiya zaxirasini, vaziyatga qayishqoqligini, o'zini tutish shaklini kiritish orqali individning natijaga erishish qobiliyatini o'stirish mumkin. Bunda asosan motivatsiya savollariga javob topish muhim hisoblanadi, chunki motivatsiya sport faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi (2-rasm).

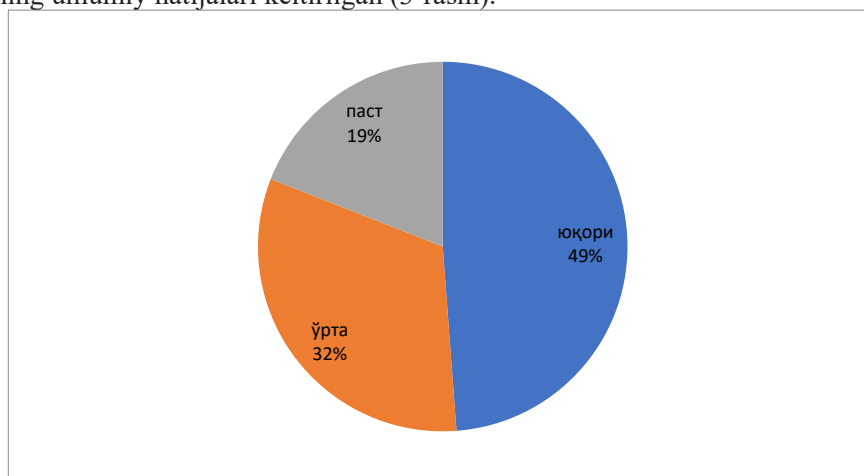

2-rasm. Sport natijasining asosiy determenanti chizmasi.

NATIJALAR.

Bolalar va o'smirlar sport maktablari yosh bokschilarining yutuqqa erishishida motivatsiyaning roli va ahamiyatini o'rganishda biz T.Ellersning shaxsning muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiyasi metodikasidan foydalandik. Tadqiqot ishlarida Jizzax shahri, Sh.Rashidov va Paxtakor BO'SM yosh bokschilari ishtirok etdilar. Quyida o'tkazilgan

tadqiqotning umumiy natijalari keltirilgan (3-rasm).

3-rasm. Yosh bokschilarning muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiyasi natijalari

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga asoslanib, aytish joizki, BO'SM yosh bokschilarida muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiya turlicha ifodalandi, buni biz tadqiqot natijalaridan ham ko'rishimiz mumkin.

Olingan natijalarni izohlashda T.Ellersning shaxsning muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiyasi metodikasining mazmun mohiyatidan kelib chiqqan holda tadqiqotda ishtirok etgan o'quvchilarning o'quvchilarni mashg'ulotga munosabati motiviga ahamiyat qaratdik:

1-jadval

Yosh bokschilarning muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiyasi bo'yicha tadqiqot natijalari

№	Motivatsiya omili	Jizzax n=22			Sh.Rashidov n=23			Paxtakor n=28		
		O'rtacha	Yuqori	Juda yuqori	O'rtacha	Yuqori	Juda yuqori	O'rtacha	Yuqori	Juda yuqori
		16%	52%	32%	8.3%	33.3%	58.4%	13.3%	46.7%	40%
2	O'quvchilarning mashg'ulotga munosabati	4,0	13,0	6,0	2,1	7,0	14,0	4,1	11,7	10,0

O'quvchilarning mashg'ulotga munosabati omili bo'yicha olingan natijalar asosida quyidagi fikr mulohazalarni bildirish mumkin. Yosh bokschilarni muvaffaqiyatga erishish motivatsiyasida ushbu omil Jizzax shahar BO'SM o'quvchilarida o'rtacha daraja – 4,0 ball, yuqori daraja – 13,0 ball, juda yuqori daraja esa – 6,0 ball natijani ko'rsatdi.

Bu natijalar asosida aytish joizki, o'quvchilarning futbol mashg'ulotlariga bo'lgan munosabati umumiy daraja bo'yicha yuqori darajani ko'rsatib turibdi. Bu esa o'quvchilarning mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqish-larining yuqoriligi va mashg'ulotga ma'suliyat bilan yondoshishlaridan dalolat beradi, chunki ularning individual mahoratini oshishi mashg'ulotlarga bo'lgan ijobiy munosabatlarga bog'liq.

Mazkur omil Sh.Rashidov tumani BO'SM o'quvchilarida 2,1ball o'rtacha daraja, yuqori daraja 7,0 ball, juda yuqori daraja esa 14,0 ballni tashkil qildi. Olingan natijalarga asoslanib, Sh.Rashidov tumani BO'SM o'quvchilarining mashg'ulotga bo'lgan munosabatini juda yuqori ekanligini ta'kidlash joiz. Bu esa o'z navbatida Sh.Rashidov tumani BO'SM boks mashg'ulotlari yuqori saviyada tashkil etilishi va murabbiylarning tajribali ekanligidan dalolat beradi. Shu bilan birga, Sh.Rashidov tumani BO'SM o'quvchilarining tadqiqot jarayonida ko'rsatgan natijalari bejiz emas, chunki bu BO'SM o'quvchilarining Respublikada munosib ishtirok etib kelayotgan jamoalardan hisoblanadi.

O'quvchilarning mashg'ulotga munosabati omili Paxtakor tumani BO'SM o'quvchilarida ham o'rganildi. Tadqiqot natijalari Paxtakor tumani BO'SM o'quvchilarida quyidagi ko'rsatkichlarda namoyon bo'ldi: mazkur omilning o'rtacha darajasi 4,1 ballni, yuqori darajasi 11,7 ball, juda yuqori darajasi 10,0 ballni tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida olingan natijalar asosida aytish mumkinki, Paxtakor tumani BO'SM o'quvchilarining mashg'ulotga bo'lgan munosabatlari ijobiy jihatdan namoyon bo'ldi, bu esa o'quvchilarning boks mashg'ulotlari

jarayonini tashkil etilishidan qoniqishlarini, individual mahoratlarini oshirishida muhim ekanligidan dalolatdir. (1-jadvalga qarang).

XULOSA

Aytish joizki, millionlab muxlislarni o'ziga jalb eta olgan boksning o'ziga xos jihatlari bo'lib, unda ko'proq boksning texnik-taktik jihatlari muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Biroq, boks texnikasini mahorat bilan egallash, jangning taktik tizimini yuqori saviyada amalga oshirish uchun bokschi dan mashg'ulotlar va mashqlar jarayonida qat'iyatli bo'lishni, irodaviy sifatlarini ko'rsatishni talab qiladi. Shu jihatdan ham yosh bokschilarda muvaffaqiyatga erishishida qat'iyatlilik omili muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Abdurasulov R.A. Interests and motivations of students in oriental wrestling and boxing. Progressive Academic Publishing EJPR. Vol.4 No.2, 2017. European Journal of Psychological Research (EJPR): Accepted Papers. -B.11-18.
- 2.Abdurasulov R., Baxromov O. Yosh sportchilarning sport mashg'ulot-lariga bo'lgan qiziqish motivlari.// Psixologiya, Buxoro.№ 4, 2019. 58-60 bet.
- 3.Abdurasulov R., Baxromov O. Yosh futbolchilarning yutuqqa erishish-da motivatsiyaning ahamiyati.// Psixologiya, Buxoro. № 4, Ilmiy jurnal 2020. 70-74 bet.
- 4.Leontev A.N. Potrebnost, motivi, emotsii.-M.:MGU.1971.
- 5.Norakidze V.G. Eksperimentalnie dannie issledovaniya nekotorig osobennostey lichnosti sportsmena.// V kn. P.A.Rudika i dr. "Psixologiya i sovremenniy sport".-M.:FiS.1973.-S.239-244.
- 6.Piloyan R.A. Motivatsiya sportivnoy deyatelnosti.-M.:FIS. 1984.104s.
- 7.Fayzullayeva.A. Motivatsionnaya samoregulyatsiya lichnosti.- T.:Fan.1987.136s.